

in morda celo svetovnem miru" (Ibid.: 189). Kako šele bi se prosvetljeni zahodnjak zmedel potem, ko bi spoznal, da tovrstne komentarje pristni Balkanec razume kot kompliment! Prava ironija pa se skriva v primerjavi odstavka o 'blatni in primitivni vasi' z današnjimi slavospevi multikulturnemu raju lepega svetovljanskega mesta Sarajevo. Po zahodnjaški logiki je moralo mesto najbrž postati tako čudovito v času surovega vladanja monarhije južnih Slovanov, zlasti pa pod diktaturo jugoslovanskih komunistov, saj je bilo vendar v času zahodno razsvetljenega vladanja Habsburžanov prisutna vas (prim. Ibid.).

Balkan je lahko, sklene svojo analizo Todorova, zaradi svoje geografske neločljivosti od Evrope in obenem zaradi kulturnega statusa Drugega znotraj nje prevzemal številne politične, ideološke in kulturne frustracije, ki so izvirale iz napetosti in nasprotij, neločljivo povezanih s pokrajinami in družbami zunaj Balkana, te pa so jih odrinile prek svojih meja. Balkanizem je sčasoma postal prikladen nadomestek za čustveno razbremenitev, ki jo je ponujal orientalizem, in Zahod olajšal za bremena rasizma, kolonializma, evropocentrizma in krščanske nestrpnosti do islama. Konec koncev je Balkan v Evropi, je bel in večinoma krščanski, zato se je s prelaganjem frustracij nanj moč zvito izogniti običajnim obtožbam o rasnih in verskih predsodkih. Tako kot Vzhod, je bil tudi Balkan primeren, in je še, za odlagalistično negativnih značilnosti, ki smo jim nasproti postavili pozitivno in samozadovoljno zrcalno podobo 'evropskega' in 'Zahoda' (prim. Ibid.: 287). Na ta način nam Todorova utre pot do vsaj dveh sklepov. Prvi nas vodi v ugotovitev, da je ne samo Balkan (zahodnjaški) Evropski imaginarij, temveč da velja tudi obratno; da je namreč Evropa sama zgolj učinek ideoloških mehanizmov balkanističnega diskurza; da je balkanizem ne le ideologija meje, temveč je tudi mejaška ideologija; da je torej mit o Evropi del mita o Balkanu (prim. Močnik, 1999 : 139 - 183; prim. tudi Laclau, Mouffe, 1987). Drugi možen način branja Balkanskega teorema pa dobi sila zanimive dimenzije potem, ko ga vpneemo v psihoanalitsko interpretativno matrico in mu (če

so že 'primitivne' družbe nekoč bile označene za nezavedno modernih) podelimo status nezavednega Evrope. Skupnih lastnosti je precej; kot nezavedno je tudi Balkan definitivno neobvladljiv z begom, njegov zakon je princip ugodja, kot nezavedno zahteva konstantne nasprotno investicije, da bi njegovi konflikti ostali latentni, kot nezavedno ne eksistira ampak insistira (tj. spodmika se neki geografski/topološki eksistenci) in nenazadnje - strukturiran je kot neka govorica, govorica Drugega.

Delo Marije Todorove je skupaj s predgovorom Svetlane Slapšak in spremno besedo Petra Vodopivca sine qua non vsem nadaljnjim strokovnim uganjanjem o Balkanu.

Aljuš PERTINAC

Anthony Giddens (ur.)

The Global Third Way Debate

Polity Press, Cambridge, 2001, str. 1-431

Tretja pot je skupaj z novo usmeritvijo političnega mišljenja, ki jo zagovarja, izkazala visoko stopnjo kontroverznosti v zelo kratkem času, odkar je vstopila tako v politično kot tudi akademsko areno kot vroča tema.

Vendar pa je po besedah urednika pričujoče delo ravno poizkus orisa tistega, kar se skriva za terminologijo samo. Levo sredinske vlade povsod po svetu namreč poizkušajo vpeljati programe tretje poti. Nekatere uporabljajo izraz tretja pot, druge pač ne. Kljub temu pa tretja pot, kot jo razumejo Giddens in ostali, ni nikoli skrivala "svetovnih" ali "globalnih" ambicij. Od tod tudi naslov knjige.

Delo, ki je pred nami, zajema praktično vse, kar je o tretji poti trenutno vredno objave. Gre za izbor prispevkov oziroma povzetkov iz člankov z "vsebino". Takšnih torej, ki si ne postavljajo več vprašanja, ali tretja pot sploh obstaja in ki do tretje poti niso kritični per se. V prvi vrsti gre seveda za anglosaksonske avtorje, ki jim je, posebej britanskim, v teh letih uspelo debato o tretji poti dodobra sprivatizirati. Da se tretja pot tudi v akademskih krogih dobro prodaja, dokazu-

je vključitev nekaterih avtorjev, ki so do sedaj zanj komaj našli pohvalno besedo, med prvimi Davida Helda. Tako po piscih kot tudi po tematikah knjiga zagotavlja dovolj dobro geografsko in akademsko pokritost.

Materija knjige je razdeljena na štiri tematske sklope. Prvi nosi naslov Ena ali več tretjih poti, pod kjer se avtorji ukvarjajo predvsem s t.i. robnimi pogoji politik tretje poti. Gre za oris posameznih verzij tretje poti, ki so odvisne od kulturno-zgodovinskih in nacionalnih kontekstov, pozicioniranje tretje poti v političnem prostoru glede na polarizacijo levo-desno ter nenazadnje, za posamezna ključna področja zanimanja za zagovornike tovrstnih politik. Tako spoznamo npr. razlike med tretjo potjo v Nemčiji, kjer kancler Schroeder raje uporablja izraz nova sredina, in na Novi Zelandiji. Zadnji prispevek v tem sklopu, izpod peresa Galstona, pa se ukvarja s petimi realnostmi, ki bodo po njegovem mnenju določale politiko Združenih držav v 21. stoletju. Gre predvsem za zakonitosti nove ekonomije in prava informacijske družbe, ki zahtevajo vseživljenjsko učenje.

Država blaginje, socialna politika in neenakost so ključne teme drugega sklopa. Praktično povsod je v ospredju reforma države blaginje, v povezavi z bolj ali manj uspešno združitvijo maksimizacije profita z minimizacijo socialnih razlik. To je še posebej pomembno, ker je bila tretja pot tudi v Sloveniji deležna številnih kritik, češ da sloni na konceptu države blaginje, ki pa je povsod v krizi. Avtorji tretje poti se tega prav gotovo zavedajo, zato ravno vprašanjem, kot so rast, redistribucija, socialni kapital, družbena enakost, družinska politika in progresivno obdavčenje namenjajo posebno pozornost. Poučno primerjavo posameznih tipov države blaginje v svojem prispevku ponuja Esping-Andersen. Ne glede na različnost posameznih "nacionalnih" tipov držav blaginje, pa so vsem skupni naslednji poudarki: zdravo makroekonomsko uravnavanje, oblikovanje plač, zaposlovanju prijazna davčna politika, hkratna fleksibilnost in varnost trga dela in novi načini soočanja s socialno izključenostjo in revščino.

V tretjem delu knjige se avtorji posvečajo vladi, demokraciji in ekonomski moči. Rdeča nit je vloga države, ki več ne obdavlja in porablja, ampak vse bolj usmerja, razporeja in nadzoruje. Država ni več izključno odgovorna za razvoj posameznikov ali skupin, temveč jim pri tem samo pomaga. Spremenjena realnost oziroma rizična družba, kot jo pojmuje Ulrich Beck, namreč zahtevata nove odgovore na nova vprašanja. Po mnenju Nyeja, Barberja, Szreterja in ostalih obdobje neoliberalizma v 70. in 80. letih preteklega stoletja ni ponudilo prave alternative. Po koncu blokovske delitve sta tako tradicionalno socialno demokrasko zatekanje pod okrilje vsemogočne države, kot tudi neoliberalno slepo zaupanje v "naravo" trga, prinesla nizko zaupanje javnosti vladam in politiki naploh. Pri tem je posebej pomembno okrepiti vlogo civilne družbe, predvsem na tistih področjih, kjer lahko uspešno zamenja državo (prostovoljni sektor, podjetniška kultura, socialni kapital,...).

Zadnji del knjige se nanaša na globalnost debate o tretji poti. Tako kar zadeva pluralnost obravnavanih tematik (okolje, razvoj, mednarodna ureditev, globalni kapitalizem, globalizacija), kot tudi različnost pogledov (razvijajoči se jug na eni in postkapitalistični sever na drugi strani). Države se v mednarodni skupnosti današnjega časa vse manj ukvarjajo z zunanji "sovražniki", vse bolj pa z "nevarnostmi", ki se požvižgajo na nacionalne meje. Onesnaženje, kriminal, migracije na eni strani in kapital ter informacije na drugi, so globalni. Zato je eno ključnih vprašanj vprašanje nacionalne države in njene vloge v 21. stoletju. Prav tako je pomembna vloga mednarodnih organizacij, v prvi vrsti Svetovne banke in Mednarodnega denarnega sklada, pri vprašanjih, kot so promocija gospodarskega razvoja, zaščita revnih po svetu in regulacija svetovnega kapitala.

Globalna debata o tretji poti je torej poskus obširnega in hkrati integriranega povzetka ključnih premis levičarskega političnega mišljenja. V tem pogledu knjiga ničesar ne skriva. Osnovni motiv za politične reforme socialno demokraskih vlad leži v spremembah volilnih preferenc in družbe-

no razrednih struktur. Kolektivne identitete, ki so jih levo sredinske stranke tradicionalno nagovarjale, so vse bolj stvar preteklosti. Rizična družba zahteva aktivirajočo državo, ki se iz regulatorja družbenega življenja vse bolj spreminja v servis za državljane in državljanke. Instrumenti politik se lahko in se morajo spreminjati, poglobitve vrednote socialno demokratske miselnosti pa po mnenju avtorjev ostajajo enake.

Sodelujoči v globalni razpravi o tretji poti v največji možni meri vključujejo vrednote, kot so osebna svoboda, pravičnost in solidarnost ter institucionalne rešitve, kot so parlamentarna demokracija, človekove pravice in podobno. Kritičnega pogleda s skrajnega roba demokratične levice ni moč najti. Kot vse kaže se je leвица odrekla svojim idealom tukaj in zdaj na način, ki ji te ideale pomaga uresničevati postopoma. Nenazadnje tudi eden izmed avtorjev, Bresser-Pereira, ugotavlja, da se tradicionalna leвица drži na oblasti samo še v mednarodno izoliranih državah. Abstraktni, akademski levici pa tako ali tako ni nikoli uspelo priti na oblast.

Anthonyju Giddensu gre torej zasluga, da je na enem mestu zbral dokaze, ki tretjo pot uvrščajo ob bok ostalim političnim gibanjem in pristopom, ki so človeško zgodovino oblikovali po prvi ali po drugi poti in ki so razloženi v akademski literaturi.